

שיר לשכונה

ענת קדרון

אליה אתקין, שכנים, שכונות, שכונתיות: החיים העירוניים בפלשתינה-א"י המנדטורית, מאגנס, ירושלים 2025, 403 עמודים.

רוח היא בארץ: בני אדם משתוקקים לנחלה משלהם, לבית משלהם, וכך נבנות והולכות שכונות אחר שכונות על ידי אנשים שאין להם כסף משלהם לכיסוי הוצאות הבניה. גם אני לא הייתה שונה מאחרים'. בציטוט זה של המורה איש חיפה זאב כרמי נפתח הפרק הראשון בספרה החדש של אליה אתקין, שבמרכזו הקמת השכונות העבריות החדשות בפלשתינה-א"י, אחת מהתופעות שהובילו את ההתפתחות העירונית בה (עמ' 27).

ספרה של אתקין משתלב במסורת מחקרית ארוכה הרואה במרחבים עירוניים מודרניים כוח מעצב של החברה האזרחית, ובו בזמן גם מצטרף למסורת מתפתחת הממקמת את חיי היום-יום במרכז הניתוח ההיסטורי כקטגוריה אנליטית, ובוחנת את חקר האינטימיות של היום-יום לא רק כהשתקפות של אידיאולוגיות ומבנים פוליטיים, אלא גם כגורם מעצב שלהם. עבודותיהן של עפרה טנא (הבתים הלבנים יימלאו), הדנה בחיי היום-יום בדירות תל אביב בתקופת המנדט,¹ ושל חגית קריק (פינה בשדה נכר), הבוחנת את חיי היום-יום של הקהילה הבריטית בפלשתינה בתקופת המנדט,² הן דוגמאות לכך. אתקין ממקמת את מחקרה כחלק מגישת 'המפנה המרחבי', הרואה במרחב הפיזי, החברתי או הסימבולי נקודת מוצא להבנת תהליכים רחבים.³ גבולותיו של המרחב הנחקר והגדרתו כקהילה, שכונה או עיר אינם מסגרת טכנית בלבד; הם משרטטים את קווי השיח והשייכות, ומגדירים את יחסי הכוח ואת הזיקות בין המרחב המקומי למרחבים אחרים בסביבתו.

1 עפרה טנא, הבתים הלבנים יימלאו: חיי יומיום בדירות תל אביב בתקופת המנדט, תל אביב 2013.

2 חגית קריק, פינה בשדה נכר, קהילה בריטית בתקופת המנדט, ירושלים 2025.

3 For example: Henri Lefebvre, *The Production of Space*, Oxford 1999; E.C. Relph, *Place and Placelessness*, London 1976; Anthony D. King, *Space of Global Culture: Architecture, Urbanism, Identity*, London 2004

אתקין רואה בשכונה יחידה פיזית, חברתית ותרבותית שהיא זירה של משא ומתן מתמיד. את הזיקות של תושבי השכונות לסביבתם היא מאפיינת בשלושה רבדים: בינוי המרחב, ניהולו ועיצובו, וההשתייכות אליו (עמ' 316). ההתמקדות בשכונות אינה נתפסת בעיניה כמילוי לקונה מחקרית באמצעות קטגוריית ניתוח 'קטנה' מהקטגוריות המוכרות, אלא 'כנקודת מבט חדשה על הדינמיקה של גיבוש החברה העירונית בפלשתינה-א"י, שעליה נמנה רוב מניינו של היישוב היהודי'. במרכז של נקודת מבט זו ניצב מושג ה'שכונתיות' (עמ' 318). היא בוחנת את חיי היומיום בשכונות, ועוסקת ב'מובן מאליו' כקטגוריה אנליטית. בכך היא מחברת בין היסטוריות מקומיות לפרספקטיבה לאומית, ובין מבט רחב על תהליכים חברתיים לתיאור אינטימי של פרקטיקות חיים. בחירה זו מזמינה את הקוראים לחשוב על השכונה כצורת חיים אוניברסלית ובה בעת ייחודית, מרחב רווי מתחים ומגעים אנושיים שבו נשזרים הפוליטי והאינטימי. כאן מתחדדת תרומתו של הספר לעומת עבודות קודמות, שעסקו בניתוח תהליכי התכנון של השכונות ובאפיון, כמו בשכונות גנים ושכונות פועלים, או מחקרי היסטוריה מקומית.

הניסיון להציג תמונה רחבה ומורכבת משתקף במבנה הספר, המחולק לשלושה שערים ושבעה פרקים. השער הראשון מציע רקע היסטורי ותאורטי להתפתחות השכונות היהודיות כתופעה חברתית ותרבותית. השער השני בוחן שלושה מקרי חקר: השכונות בת גלים בחיפה, בית וגן בירושלים והתקווה בתל אביב, הנבדלות במאפיין ההומוגני המשותף, ביחסים עם המרחב הערבי וביחסים עם הרשות המוניציפלית שלצידן. בחירה זו מעניקה מבט מעמיק על הקשיים המתודולוגיים שבניסיון לתת משמעויות רחבות לתופעות המקומיות, קשיים שאיתם מתמודדת אתקין באופן מורכב, רגיש ומאוזן. השער השלישי מוביל אל חיי היום-יום עצמם, אל יחסי בעלי בתים ושוכרים, אל התורים בקופת החולים ובחנויות, ואל המרחבים הציבוריים שחלקו תושבי השכונה והמבקרים בה. אתקין מציבה את מושג ה'שכונתיות' כיסוד מארגן שבו נשזרים האישי והלאומי, המעמדי והקהילתי (עמ' 231–316). שלושת השערים מוליכים את הקוראים והקוראות 'מהשכונות אל השכונתיות': מהשכונה כמסגרת ניהולית ומוסדית, דרך מקרי החקר המדגימים את המורכבות המקומית, ועד להווייה השכונתית הזהותית והאינטימית עצמה.

ה'שכונתיות' נבנית בחלקה מתוך היסודות ההומוגניים של קבוצות אתניות, מעמדיות או אידיאולוגיות, ובחלקה מתוך מפגשים אקראיים במרחב. דיירי השכונה, שוכרים ובעלי בתים, פלחים ערבים שהמשיכו לעבד אדמות בסמוך לבית וגן, או המבלים בקזינו של בת גלים – כל אלה היו שותפים בעיצוב הוויית היום-יום. אתקין מציעה מבט מורכב ולא דיכוטומי, המנתח את השכונה כזירה של אינטראקציות מורכבות שבהן מתהווים תהליכים אינטגרטיביים. עם זאת, חשוב לזכור שהאינטימיות השכונתית היא אחד ממעגלי השייכות המרכיבים אזרחות עירונית. החברה היהודית בפלשתינה המנדטורית עוצבה על ידי שלושה מאפיינים מרכזיים: תהליכי מודרניזציה מואצים, בניין הבית הלאומי, והיותה חברה מהגרים. אלה השפיעו על מעמדם ותפקודם של מנגנונים שונים שפעלו לגיוס ולעיצוב תחושות של

שייכות וזהות, כמו מנגנוני עיצוב של הנוף המרחבי והתרבותי-סימבולי, ומערכות תמיכה ושירותים שונות: לאומיות, עירוניות, קהילתיות-לאומיות, עדתיות-מסורתיות, ארגוני עולים מבוססי ארצות מוצא (לנדסמנשאפט) ומערכות שכונתיות. לאלה יש להוסיף גם את מנגנוני הגיוס הפוליטיים, שלעיתים פעלו בהרמוניה או מתוך זהות ולעיתים עמדו בסתירה זה לזה, אך תמיד ניהלו דיאלוג עם הזהות הלאומית.

בבסיס הנרטיב הציוני עמדה השאיפה לשנות את הגדרת החברה היהודית מקהילה דתית-עדתית למסגרת לאומית רחבה ועל-עדתית. התהליך היה גם מרחבי: האתוס החלוצי שם דגש על 'גאולת הארץ' כולה ועל בניינה, 'עד שהועדף על פני פיתוח תחושת המקום הקטן האינטימי'. בחירה זו התאימה יותר לחברת המהגרים מאשר ליושבי הארץ הוותיקים. במובן זה, התנועה הציונית ביקשה להחליף את הזהות העירונית-קהילתית שאפיינה את שלהי התקופה העות'מאנית בזהות לאומית-עברית מובחנת.⁴ ההתרחקות מהפרספקטיבה הלאומית וההתמקדות במשותף ובייחודי לשכונות יהודיות בפריפריה עירונית, שמציעה אתקין, מאירות בכל זאת את המהלך הלאומי הרחב, שכלל יצירת מרחב עירוני עברי מודרני ונבדל, הן ביחס לסביבתו הערבית והן ביחס לאוכלוסייה היהודית הוותיקה.⁵

בתוך מהלך זה יש מקום מרכזי לשאלת האוטונומיה השכונתית והיחסים בין שכונות לבין העיר שלצידה קמו. סוגיה זו לא נגעה רק להיבטים מוניציפליים או תקציביים, אלא גם לשאלות של זהות, כוח פוליטי והשתייכות לאומית. אתקין חושפת בבדיקתה דינמיקה של בידול ועירוב – בין שותפות לבין רצון בהפרדות מהסביבה העירונית הרחבה. יחסי יהודים ערבים הם אחד מהנושאים המרכזיים בספר, וממנו עולה, כפי שהראו גם קליין, יעקבסון ונאור ואחרים,⁶ כי אלה הלכו ונפרמו ככל שהחריף המתח הלאומי. אתקין מתרחקת מנוסטלגיה ומציגה תמונה מורכבת: יחסי שכונות התקיימו בעתות שיגרה כיחסי אינטרס, עבודה ושירותים משותפים, אך היו תמיד שבריריים ומושפעים מהקונפליקט הלאומי. קריאה מורכבת זו מעוררת שאלות מתודולוגיות חשובות: מה המשקל שיש לייחס ליחסי שכונות יום-יומיים מול הדינמיקה הלאומית הרחבה ולנוכח שאיפת ההיבדלות של חברת המהגרים היהודית? ועד כמה יכול הניתוח המקומי לחרוג מתבנית 'המקום הקטן' ולהצביע על מבנה חברתי רחב ושונה?

הדוגמאות המובאות בספר ממחישות היטב התלבטות זו. שכונת בת גלים שילכה אווירה בין-לאומית עם היבדלות לאומית. מבנה הקזינו בעל האופי הבין-לאומי והתחרויות

4 Michelle Campos, 'Between "Beloved Ottomania" and "The Land of Israel": The Struggle over Ottomanism and Zionism among Palestine's Sepharadi Jews 1908-1913', *International Journal of Middle East Studies* 37, 4 (2005), pp. 461-483

5 B.S. Morgan, 'Social Geography, Spatial structure and Social structure', *Geojournal*, Vol. 9 (1984), pp. 301-310

6 מנחם קליין, קשורים: הסיפור של בני הארץ, תל אביב 2016; אביגיל יעקבסון ומשה נאור, בני הארץ והמזרח: יהודים וערבים בתקופת המנדט הבריטי, ירושלים 2021.

הבין-לאומיות בברית השחייה הביאו לשכונה קהלים מגוונים – בריטים, יהודים וערבים, אך למרות ששני האתרים הוצגו כמוקד לגאווה לאומית עברית-מודרנית והיו, במילותיה של אתקין, 'מיזם לאומי' (עמ' 112) – בפועל רוב תושבי השכונה לא בילו בקזינו, וקשה לקבוע עד כמה האווירה הבין-לאומית שבו השפיעה על חיי היום-יום בשכונה. לעומת זאת לברית השחייה, שנבנתה ביוזמת 'מכבי חיפה' לקראת המכביה השנייה ב-1935, היה משקל ממשי יותר. היא נתפסה כהוכחה ליכולתו של הספורט העברי להשתלב בזירה בין-לאומית מודרנית, ועיתונות הזמן הדגישה ממד זה, כפי שכתב ליפא לויתן בתום התחרות הבין-לאומית הראשונה מול נבחרת יוון: 'חן חן למכבי חיפה בעד השעות הנעימות בברית השחייה, חן חן להם בעד העמדת בחורינו על הזירה הבינלאומית, חן חן להם בעד קשירת יחסים לבביים עם הארצות השכנות'.⁷ לצד ערכה הסמלי, שימשה הברכה עד לאמצע שנות הארבעים כמוקד בילוי לכלל יהודי העיר, וחיילים בריטים שהתגוררו במחנה בת גלים הסמוך נהנו מכניסה חינם. ערבים לא נהגו לרחוץ בה, אך עבדו בתחזוקתה.⁸

לא רק הפעילות במתחם הבילוי אלא גם חזותו הייתה מקור לגאווה לאומית. הוא נבנה בסטנדרטים אירופים-מודרניים, שביטאו את תפיסת ה'קדמה' המשותפת למתיישבים היהודים ולשלטונות המנדט.⁹ למהגרים הציונים, יצירת נוף עירוני אירופי-מודרני שיקפה את יכולתיה ואת חוסנה של התנועה.¹⁰ המתחם היה חלק ממיזם רחב יותר של ממשלת המנדט לפיתוח 'חזית הים הדרומית' של חיפה, אך התוכנית שאושרה ב-1945 לא יושמה במלואה, וכללה רק את רצועת החוף מבית החולים הממשלתי (כיום רמב"ם) ועד לחוף כיאט.¹¹ בעוד שהבריטים ביקשו ליצור רצף עירוני לאורך החוף, עיניהם של תושבי בת גלים היו נשואות אל הכרמל, שם התגוררו במחצית השנייה של שנות השלושים רוב יהודי העיר.¹² 'חברת מפעלי חוף בת גלים' רצתה ליצור תנועה בין המרחב היהודי שעל ההר

7 ליפא לויתן, 'מיומנו של ספורטאי', הירדן, 15 באוקטובר 1937.

8 בריכת בת גלים, ארכיון העיר חיפה, 368/9. להרחבה: ענת קדרון, 'ברית בת גלים בחיפה: בין לאום, עיר ושכונה', בתוך: אור לונטל ואודי כרמי (עורכים), פה ושם ובכל מקום: ספורט ומרחב בישראל, חיפה 2023, עמ' 129-151.

9 Ron Fuchs and Gilbert Herbert, 'A Colonial portrait of Jerusalem: British architecture in mandate era Palestine', in: N. Al Sayyad (Ed.) *Hybrid urbanism: On the identity discourse and the built environment*, Westport 2001, pp. 83-108; Mark Levine, 'Globalization, architecture, and town planning in a colonial city: The case of Jaffa and Tel Aviv', *Journal of world history* 18:2 (2007), pp. 171-198; Jacob Norris, *Land of progress: Palestine in the age of colonial development 1905-1948*, Oxford 2013.

10 Ziva Colodney and Rachel Kallus, 'From colonial to national landscape: Producing Haifa's cityscape', *Planning Perspectives* 23, 3 (2008), pp. 323-348.

11 דפנה ברגר שפרלינג, 'שילוב על חוף הים של חיפה עם אדולף ראדינג', דף לבן, https://www.daflavan.blog/haifa_shore_plan (נדלה ב-18.11.2025).

12 לפי מפקד האוכלוסין ב-1938 מנתה אוכלוסיית הדר הכרמל 60.6% מכלל אוכלוסיית חיפה, כולל שכונות המפרץ. סיכום מפקד תרצ"ח, ארכיון העיר חיפה, 288/3.

לשכונה המבודדת, ופרסמה את חוף הים, שהכניסה אליו הייתה בתשלום, כמרחב לאומי: 'בואו להתרחץ ולהנות מתענוגי החוף היהודי היחיד בחיפה!'; נכתב בגאווה במודעות הפרסומת הרבות בשפה העברית.¹³

שאלת האוטונומיה קשורה גם בהגדרת מעמדן המוניציפלי של השכונות, תהליך שאותו מכנה אתקין 'הפוליטיזציה של המקומיות' (עמ' 168). סוגיה זו משקפת לא רק את יחסי הכוחות בתוך השכונה עצמה, אלא גם את מקומו של היישוב היהודי בערים. מבחינה זו, בית וגן ובת גלים שונות מאוד משכונת התקווה, הן ביכולותיהן הכלכליות והארגוניות והן ביחסי הגומלין עם הקהילה היהודית בעיר הסמוכה. ההבדלים ניכרו גם בהקשר המוניציפלי, שכן חיפה וירושלים היו ערים מעורבות ואילו תל אביב, שאמנם החלה את דרכה כחלק מיפו, הייתה לעיר עברית. אתקין בוחנת את השאלה המוניציפלית מנקודת מבטם של תושבי השכונות, תוך ניתוח היתרונות והחסרונות של אוטונומיה ניהולית. בערים המעורבות קיבלה שאלת ההיפרדות ממד לאומי, שכן היא נגעה לא רק לניהול המקומי אלא גם למעמדן של הקהילות היהודיות והותיקות והקהילות הלא מאורגנות בערים אלה, לכוחן האלקטורלי במועצות העירוניות ולמאבק על משאבים עירוניים.

בטבריה, למשל, בחרה שכונת אחוזת בית (לימים קריית שמואל) לנהל אוטונומיה שכונתית בלי להיפרד מהעיר. באגודת קריית שמואל היו חברים רבים ממנהיגי הציבור המקומי, והשכונה הפכה למרכז מוביל של הארגון הקהילתי בעיר כולה. בתקנותיה נכתב במפורש שמטרתה היא הקמת פרוור עירוני ולא היפרדות מוניציפלית.¹⁴ לצד השיקולים השכונתיים נומקה ההחלטה גם במטרה של חיזוק כלל הקהילה היהודית בעיר.

בחיפה, לעומת זאת, התלבטו השכונות העבריות החדשות בשאלת ההשתייכות לעיר או ההיפרדות ממנה. אחוזת הרברט סמואל ונווה שאנן (אמנם כחלק מאחוזת הרברט סמואל ולא באופן עצמאי) ביקשו להפוך למועצה מקומית, אך בקשתן נדחתה.¹⁵ בת גלים, שהייתה מנותקת מהרצף היישובי היהודי על הכרמל וקרובה למרכזי התחבורה והכלכלה של חיפה, לא העלתה בפועל את שאלת ההיפרדות. בהדר הכרמל התלבטו ארוכות אם לפעול להכרה בשכונה כבמועצה מקומית עצמאית, ודיוני הוועד עסקו במעמד הקהילה היהודית בעיר כולה לא פחות מאשר בטובת השכונה עצמה.

הדיון במעורבות או בנבדלות עסק גם ביחסים בין היישוב העברי החדש לבין היישוב היהודי הוותיק, וכן במאבקים פוליטיים בתוך החברה היישובית. שכונות מפרץ חיפה בחרו בהיפרדות קהילתית ומוניציפלית מחיפה.¹⁶ למיקומן הגיאוגרפי המרוחק היה חלק מכריע בהחלטה, אך המניעים העיקריים היו פוליטיים ומעמדיים: מתיישי קריית ביאליק וקריית

13 למשל: 'הנהלת קזינו בת גלים, חיפה', דבר, 28 במאי 1937.

14 פרוטוקול אגודת אחוזת בית מיום 23.10.1938, הארכיון הצינוני, A395\88.

15 מוועד אחוזת הרברט סמואל לוועדה היישובית, 19 בדצמבר 1937, ארכיון העיר חיפה, 239/14.

16 יהודה חיות, 'הקמת הקריות במפרץ חיפה', בתוך: מרדכי נאור ויוסי בן ארצי (עורכים), עידן 12: חיפה בהפתחותה, ירושלים 1989, עמ' 137-140.

מוצקין היו ברובם בורגנים, בני היישוב האזרחי. בחיפה היה לציבור זה כוח כלכלי וציבורי משמעותי, אך מהמחצית השנייה של שנות העשרים התפתח בעיר מאבק פוליטי בינו לבין מחנה הפועלים. בבחירות לוועד הקהילה ב-1931 זכתה תנועת הפועלים בדומיננטיות פוליטית בעיר, גם אם לא בהכרח בהגמוניה ציבורית. ועד הקהילה, שהתנגד תחילה להיפרדות של שכונות המפרץ, שינה את עמדתו. ההיפרדות הפכה לאינטרס משותף: של שכונות המפרץ, שביקשו להתרחק מהכוח הפועלי, ושל מועצת פועלי חיפה, שביקשה להחליש את כוחם של החוגים האזרחיים בעיר. השכונה היחידה שנותרה קשורה מוניציפלית לחיפה הייתה שכונת הפועלים קריית חיים.¹⁷

גם בירושלים השתלבו שיקולים לאומיים ומקומיים בדיון על האוטונומיה השכונתית. שכונות מערב העיר ביקשו להקים מועצה מקומית יהודית עצמאית כדי להתמודד עם אפליה מצד העירייה המעורבת, ותוכניות מסוג זה עלו כמה פעמים בעשרים השנים הראשונות של המנדט. גבעת שאול, למשל, הגישה כבר ב-1931 בקשה להכרה כמועצה מקומית, אך נתקלה בהתנגדות הוועדה המחוזית שחששה ממהלך המזכיר את היפרדות תל אביב מיפו.¹⁸ עם זאת, בפוליטיקה הפנימית בין השכונות הייתה השונות גורם מכריע. כשעלתה ב-1936 תוכנית ליצירת רצף אוטונומי של שכונות המערב, תושבי קריית שאול נתפסו כגורם מעכב בשל חולשתם הכלכלית והארגונית: 'הרכוש הציבורי בה קטן ביחס לשכונות המערב האחרות', ו'החומר האנושי בשכונה קשה עליו התחייבות מרצון'.¹⁹

דינמיקה זו של שונות וגיוון, העולה גם מהדוגמאות שבספר, מלמדת על היעדר מדיניות ציונית אחידה אך גם על חשיבות הגורמים המקומיים בעיצוב דפוסי ההתפתחות השונים. השפעות אלה נקשרו למידת ההומוגניות התרבותית והפוליטית של השכונות, ליכולותיהן הכלכליות והארגוניות, וגם למבנה הגיאוגרפי המרחבי. אתקין דנה בכל אלה, אך מעמידה בלב הניתוח את הדיון ב'זיקות בין המרקם החברתי שהתגבש בשכונות החדשות ובין תהליכי הריבוד והקיטוב שאפיינו את חברת היישוב' (עמ' 321). היא מתייחסת להומוגניות של השכונות, אך גם לתהליכי העירוב שחלו בהן ולהיעדר ההפרדה המלאה. במוקד עומדת הדינמיקה בין 'תהליכי הריבוד והקיטוב' הכללי-יישוביים לבין תהליכי הלכידות השכונתיים. תהליכי ליכוד אלה נבחנים באמצעות מושג 'השכונתיות' המלווה את הספר, ובסיומו באמצעות מושג 'האזרחות השכונתית'. שני המושגים מנותחים במבט מורכב, מאוזן ורגיש, מתוך התייחסות למכלול מאפייני הזהות שעיצבו את חיי התושבים, ביניהם מאפייני מין וגיל, המצטרפים למאפיינים הדתיים, הערתיים והמעמדיים. עם זאת, הספר ממעט לעסוק בתהליכי ההתארגנות של אגודות ההתיישבות, שהיו הבסיס להומוגניות השכונתית, והדיון בהשפעת תהליכים אלה על הזיקות בין השכונות לחברה היישובית הכללית מעט חסר.

17 שם.

18 אפרים אבן, עיריית ירושלים 1917–1948: יהודים וערבים, אוניברסיטת אריאל, 2015.

19 פרטוקול ישיבת הנהלה הציונית עם באי כוח שכונות המערב (גבעת שאול, בית וגן, קריית משה, בית הכרם) מיום 22.2.1936, הארכיון הציוני, J/4447.

סוגיית מתודולוגית נוספת נוגעת לשימוש במושגי מפתח, ובמיוחד במושג 'פריפריה עירונית' המשמש מסגרת אנליטית לאורך הספר. אתקין מתארת את שלוש השכונות כמי שייצגו בעת הקמתן פריפריאליות עירונית בעלת היבטים גיאוגרפיים ופוליטיים-חברתיים שונים מאלה של ההגמוניה העירונית המקומית. היא עומדת על השונות ביניהן אך מדגישה את השוליות כמשותפת להן (עמ' 319-320). עם זאת, השילוב בין סוגי פריפריאליות שונים בדיון עלול לטשטש דקויות מקומיות, למשל בבחינת יחסי הכוחות העירוניים, שבהם יש להבחין לא רק בכוח אלקטורלי אלא גם בכוח כלכלי וציבורי. הניסיון להעמיד את 'הפריפריה' כמסגרת מארגנת מעלה שאלות מתודולוגיות באשר ליכולתו של המושג ללכוד את המורכבות המקומית.

הקריאה בספרה של אתקין מחייבת תנועה מתמדת בין לאום למקום, בין יחידים לקטגוריות חברתיות ובין הכללות לתיאור מורכב. חוזקו של הספר היא במבט הרחב והרגיש שהוא מציע, אך גם בשאלות שהוא מותיר פתוחות. הקריאה מחדדת את ערכם של קשרים אינטימיים ובלתי אמצעיים הנוצרים במרחבים פיזיים משותפים. אתקין מראה כי קשרים אלה לא היו תמיד הרמוניים, ולעתים גם מתוחים ואף עוינים, אך באמצעותם נבנו תחושת שייכות מקומית וביטחון קהילתי. בעידן שבו קשרים רבים מתווכים בזירות וירטואליות, הספר מזמין אותנו לשוב ולהתבונן בערכו של המפגש הפיזי – המורכב, הסבוך ולעיתים הלחץ והמסוכסך, אך זה היוצר חויית שייכות ממשית.

קריאה זו, המשלבת בין היסטוריה מקומית להיסטוריה לאומית, בין מבנים פוליטיים לבין חיי יום-יום ובין תאוריה לתיאורי מציאות, הופכת את ספרה של אתקין לאבן דרך בחקר ההיסטוריה העירונית של פלשתינה המנדטורית, ואת ה'שכונות' לזירה נוספת, משמעותית וראויה להתבוננות, של משא ומתן מתמיד בין אישי ללאומי ובין פוליטי לאינטימי.

